

КРОЧАК МАРІЯ СЕРГІЇВНА
студентка кафедри фінанси та кредит
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
м. Київ, Україна

НАФТОВА РЕНТА В УКРАЇНІ

У даній роботі наведено аналіз справляння рентних платежів за нафту і газовий конденсат в Україні за останні десять років та наведені векторні напрямки для більш ефективного вилучення природної ренти. На даний час тема досить актуальна, оскільки економіка України перебуває в кризовому стані, та пошук нових методів, що сприятимуть економічному зростанню просто необхідний.

В Україні питаннями удосконалення механізму справляння рентних платежів займалися О.Молдаван, В.Міщенко, В.Данилишин, О.Барановський та інші. [6], [7], [8]. Водночас в Україні недостатньо досліджено ефективність справляння рентних платежів на макроекономічному рівні.

Рента - регулярно одержуваний дохід з капіталу, майна або землі, що не вимагає підприємницької діяльності. Частина доходів, що не пов'язана з рівнем технологій та ефективністю виробничого процесу називають природною рентою. З позицій предмета дослідження, нафтова рента - це різновид природної ренти, тобто додатковий прибуток, що отримується нафтовидобувними компаніями при експлуатації кращих нафтових ділянок землі в існуючих умовах товарного виробництва.[5]

Аналізуючи тенденції розвитку сучасної економіки, можна виділити наступні закономірності. В економічно розвинених країнах переважають непрямі податкові методи вилучення нафтової ренти, в чітко вираженому грошовому вираженні. У бідних країнах, а також країнах з економікою, що розвивається і відносно закритою економікою широко застосовуються неподаткові методи вилучення ренти. Наприклад, в США і Великобританії взагалі не застосовуються угоди про розподіл продукції. Бідні держави в силу

об'єктивних причин, наприклад в умовах прогресуючої інфляції, для запобігання стагнації виробництва і краху національної економіки просто змушені використовувати різні елементи натурального обміну.

Оскільки нафта є міжнародним товаром і її ціна регулюється на світових нафтових біржах, виникло поняття «світового замикаючого родовища» - родовища з найбільш високими витратами виробництва, що вводиться в виробництво з метою задоволення попиту на нафту в заданий момент часу, і відповідної ціни. З одного боку, замикаюча ціна відображає собівартість видобутку нафти на гірших родовищах в країнах, що є основними її споживачами - сьогодні це держави Азіатсько-Тихоокеанського регіону - Китай, Корея, Індія та ін. З іншого боку, вона відображає динаміку попиту та пропозиції на світових ринках, що залежить від політичної кон'юнктури, локальних військових дій, економічних санкцій, від договірної політики країн ОПЕК і багато чого іншого.

Виходить, що на зовнішні фактори формування нафтової ренти впливати практично неможливо, тоді як на фактори всередині країни можна впливати економічно. Одним з таких внутрішніх факторів впливу є ставка рентних платежів. В Україні з 2006 року ця ставка суттєво змінилася. (табл.1)

Таблиця 1.

Ставки рентних платежів за видобуток нафти в Україні у 2006 – 2016 рр.

Назва груп корисних копалин, що надана у користування надрами гірничому підприємству	Ставка рентної плати (грн/т)			Ставка, відсоток від вартості товарної продукції гірничого підприємства (%)			
	2006	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Нафта, (конденсат):							
- з покладів, які повністю або частково залягають на глибині до 5000 метрів	1529,9	2141,86	2141,86	39	39, (42)	45	45
- з покладів, які повністю залягають на глибині понад 5000 метрів	566,1	792,54	792,54	17	18	21	21

Джерело: власні розрахунки на основі джерел [2], [9]

До 2012 р. плата за надра з метою видобутку більшості корисних в Україні встановлювалась в абсолютних показниках за одиницю видобутої сировини. У світовій практиці такий підхід використовується все рідше, оскільки встановлена специфічна ставка плати не корелює із обсягом природної ренти, що може змінюватися з часом. В Україні він використовувався зважаючи на відсутність ефективного механізму контролю за доходами та витратами видобувних підприємств. Він забезпечував мінімальну але гарантовану суму стягнення частини рентних платежів.

Із прийняттям Податкового кодексу, у 2011 р. ставки рентної плати за видобуток нафти та конденсату з глибини до 5000 м зросли із 1529,9 грн/т до 2141,86 грн/т, а з глибин понад 5000 м – з 566,1 грн/т до 792,35 грн/т. [3]

Згідно закону № 4834-VI “Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо удосконалення деяких податкових норм” з 1 січня 2013 р. скасовано рентну плату та збільшено плату за користування надрами, яка відтепер встановлювалась у відсотках від вартості видобутих вуглеводнів, але не менше за ставку встановлену у абсолютних величинах. [1]

Така система нарахування рентних платежів потребує кращого механізму контролю податкових органів за тим аби у звітності видобувних підприємств ціни реалізації сировинної продукції відповідали ринковим цінам. Але в умовах монополізованого ринку та слабкої інституційної складової це зробити дуже важко.

Нажаль, законопроект про підвищення ставки плати за надра до рівня 55% та 30% доходу від реалізації нафти та конденсату, що видобувається з глибини відповідно до 5000 м та більше 5000 м поки що до розгляду не береться, але на мою думку це було б доцільно.

Варто зазначити, що уряди більшості країн не вилучають всієї суми природної ренти. У Норвегії держава крім податку на прибуток, що становить 28% у нафтовидобувних компаній вилучає додатково ще 50% від прибутку до оподаткування, тобто в цілому – 78%. Використання цього механізму оподаткування в Україні дало б змогу вилучати близько 92% від

обсягу природної ренти, що в перерахунку на відсоток від отриманих доходів від реалізації нафти становить в середньому 64%.

Проте, найбільш ефективним методом нарахування рентних платежів є оподаткування чистого прибутку видобувних підприємств за вищими ставками ніж для підприємств, що не пов'язані із видобутком корисних копалин. Він враховує не тільки зміну цін на сировинні товари, а й витрат на їх видобуток. Проте, для його реалізації необхідно налагодити контроль податкових органів за витратами підприємств, зростання репутації та відповідальності видобувних підприємств перед суспільством. [9]

У законодавстві багатьох країн, наприклад Великобританії та Норвегії, є поняття додаткового доходу, який виникає за рахунок використання корисних копалин. Як і в Україні, вони є власністю держави. Додатковий дохід є юридичне вираження ренти природних ресурсів. Частина його держава вилучає у вигляді податку на додатковий дохід з більш високою ставкою, ніж податок на прибуток (в Норвегії, наприклад - 80%). Однак, такий підхід призводитиме до втрати стимулів видобувних компаній у підвищенні рентабельності за рахунок інвестиційної складової, вилучення частини нормального прибутку в умовах погіршення умов видобутку і т.д. Створення відповідного механізму нарахування рентних платежів, який би враховував зазначені аспекти є теоретично можливим, однак занадто громіздким для впровадження в практику.[7]

Підсумувавши, можна сказати, що основні напрямки пошуку рішень зосереджені у визначення найбільш ефективного оподаткування надприбутків. У довгостроковому періоді, після того як ціни реалізації продукції видобувних підприємств відповідатимуть ринковим, а витрати не будуть завищуватись, доцільно розглянути варіант щодо встановлення рентної плати у відсотках до чистого прибутку за прикладом Норвегії.

Література:

1. Закон України від 12.05.2012 № 4834-VI “Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо удосконалення деяких податкових норм” [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/>
2. Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/>
3. Про затвердження Порядку обчислення та внесення до Державного бюджету України рентної плати за нафту, природний газ і газовий конденсат: постанова КМУ від 22.03.01 № 256 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/>
4. Про державний бюджет на 2006 рік: закон України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/>
5. Гурвич Е. Циклические свойства бюджетной политики в нефтедобывающих странах / Е. Гурвич, Е. Вакуленко, П. Кривенко // Вопросы экономики. – 2009. – № 2. – С. 51-70.
6. Молдован О. Щодо реформування оподаткування господарської діяльності, пов’язаної з експлуатацією природних ресурсів України. Аналітична записка / О. Молдован. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/>
7. Міщенко В. С. Реформування платежів за користування надрами: методологія і практика / В. С. Міщенко // Фінанси України – 2010. – № 3. – С. 38-49.
8. Міщенко В. Щодо формування ефективної рентної політики в Україні / В. С. Міщенко, О. І. Барановський, Я. В. Петраков // Фінанси України – 2008. – № 2. – С. 3-14
9. Підвищення ефективності справляння рентних платежів за видобуток нафти та газу [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ecofin.in.ua/>